

ПІДПРИЄМНИЦТВО В УКРАЇНІ ЧАСІВ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

Анотація. У статті розглянуто проблему загального низького розвитку підприємництва за часів незалежності України. Визначено які історичні факти та події вплинули й до сих пір сприяють явному буксуванню у питаннях якісного розвитку сектору підприємництва. Встановлено, що період перебування України у складі Радянського Союзу, являється однією із найбільш глобальних проблем у питаннях розвитку підприємництва. Проаналізовано нинішній стан справ у сфері підприємництва, спираючись на детальні та усторонні дослідження українських вчених та діячів правової галузі. З'ясовано, які головні кроки необхідно зробити в першу чергу, щоб не тільки подолати укорінені проблеми, сформовані багато років назад, але й вийти на якісно новий рівень розвитку підприємництва. Запропоновані конкретні варіанти дій, здійснивши які можна нарешті подолати багаторічні перепони й дати змогу підприємству існувати й розвиватися за світовими стандартами.

Ключові слова: підприємництво, бізнес, цивільне право, створення бізнесу, економіка, законодавство, розвиток малого бізнесу.

Kvitko Vladyslav, Chumachenko Igor
Zaporizhzhya National University

ENTREPRENEURSHIP IN UKRAINE INDEPENDENCE TIMES

Summary. The article deals with the problem of the general low development of entrepreneurship in the times of independence of Ukraine. The historical facts and events that have influenced and still contribute to the obvious skidding in the qualitative development of the business sector are identified. It is established that the period of stay of Ukraine in the Soviet Union is one of the most global problems, which still does not allow us to at least approach the global trends in business development. And this fact is also one of the reasons why we have significant gaps in innovation, technology and the economy in general. However, it has been found out that as a state, we have developed and implemented a number of fairly important and high-quality legislative acts and by-laws that are aimed at a modern approach to regulating business. Analyzed the current state of affairs in the field of entrepreneurship, based on detailed and comprehensive research of Ukrainian scholars and legal professionals. The issue of entrepreneurship development as a whole in the period of already independent Ukraine has been raised by scientists more than once, but these studies are fragmentary and express only separate opinions on particular issues. Moreover, the problem of business development, which is very often presented in scientific research as a problem solely of law, has another component, no less important – namely, the problem of political will and the desire to make real and fundamental change. It was found out what main steps need to be taken in the first place, in order not only to overcome the deep-rooted problems that have developed many years ago, but also to reach a qualitatively new level of development of entrepreneurship. Specific options for action have been proposed, by accomplishing which one can finally overcome many years of obstacles and enable entrepreneurship to exist and develop in accordance with world standards. To create a foundation that will finally allow the formation of businesses in the future, which will primarily focus on creating their own products, thereby increasing and developing the state economy.

Keywords: entrepreneurship, business, civil law, business creation, economics, legislation, small business development.

Постановка проблеми. За роки незалежності України, наш шлях був нелегким, і зараз ми переживає складний та важкий період історії, на теренах нашої країни гинуть наші співвітчизники, захищаючи суверенітет України від цинічної військової агресії російської держави. На сьогоднішній день ми боремося за те, щоб бути вільними не тільки духовно, але й економічно. І це надзвичайно важливо. Адже саме економічна незалежність може гарантувати нам сталий та прогресивний розвиток. І вже не секретом є те, що підприємництво являється однією із рушійних сил створення саме такої економіки.

Взяти хоча б той факт, що в період, коли наша країна досить довго перебувала під цілковитим поневоленням Радянським Союзом, ні одного слова не можна було знайти у законодавстві тих часів про підприємницьку діяльність. «Основний закон» на той час України, яким виступала Конституція Української Радянської Соціалістичної

Республіки від 1978 року, не мав ніякого натяку на те, що громадяни можуть здійснювати підприємницьку діяльність.

Для порівняння, можна взяти до уваги той факт, що саме в ці роки – кінець 80-тих, початок 90-х років у всьому цивілізованому світі – у країнах Європи, Сполучених Штатах Америки тощо, зростали темпи розвитку підприємництва, з'являлися компанії, які пропагували інноваційні технології у сфері комп'ютеризації, медицині, автобудуванні тощо. Ці компанії, які зараз являються неймовірними корпораціями, відіграють провідні ролі у розвитку економіки країн, резидентами яких вони є, і відповідно роблять чималий вклад у наповнення бюджету держав.

Безперечно, той період, коли ми були перебували у складі радянського союзу, являється однією із найбільш глобальних проблем, яка й до сих пір не дає нам змоги хоча б наблизитися до світових тенденцій у питаннях розвитку підпри-

емництва. І саме цей факт також є однією із причин, чому ми маємо вагомий відставання у питаннях інновацій, технологій та економіці загалом. І питання не в тому, що у нас немає кому цим займатися, адже саме українці посідають провідні ролі на світовій арені у найрізноманітніших інноваційних галузях, проблема полягає саме у тому, що на державному рівні не сформовано належних умов, які б сприяли втіленню ідей у життя, шляхом створення нових суб'єктів підприємництва саме на території й у юрисдикції України.

Помилково буде не зазначити той факт, що все ж за роки незалежності, ми, як держава, розробили і втілили у життя цілий ряд досить таки важливих та якісних законодавчих актів та підзаконних нормативно правових актів, які направлені на сучасний підхід до регулювання питань підприємницької діяльності. Наш Основний Закон – Конституція України – гарантує кожному право займатися підприємницькою діяльністю. Іншими словами – з точки зору декларування та законодавчого закріплення – стан речей можливо й бажає кращого, але все ж суттєві кроки робляться. Проте, виникає цілком логічне запитання – чому ж в такому разі, українська економіка перебуває на низькому рівні, більшість тих, хто має бажання займатися підприємництвом – реєструють компанії в іноземних юрисдикціях, а українські представники підприємства наголошують на тому, що якісно працювати та розвиватися практично неможливо?

Тому, саме питання того, чому ідеї та бажання українського підприємництва залишаються нереалізованими, а країна має низький рівень організації й розвитку підприємництва – залишається відкритим.

Аналіз дослідження і публікацій. Питання розвитку підприємництва у період становлення незалежності України цікавило й до сих пір цікавить чималу кількість українських науковців. Тому це питання не раз підіймалося й обговорювалося на різноманітних всеукраїнських та міжнародних конференціях, досліджувалося й аналізувалося у наукових статтях та публікаціях. Дехто з науковців приділив особливу увагу питанням розвитку підприємництва через призму історії незалежності України, звертаючи увагу на ті кроки, які необхідно робити в першу чергу для зрушення ситуації. До них можна віднести: Причепу І.В., Кошубу О.М., Квасницю О.В., Ковальову А.І., Проданова Л.В., Кобеля З.І., Антохова І.М. та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, що питання розвитку підприємництва загалом у період уже незалежної України підіймалося науковцями не раз, все ж ці дослідження являються фрагментарними, й виражають лише окремі думки, щодо окремо взятих проблемних питань. Більше того, проблема розвитку підприємства, яка дуже часто подається у наукових дослідженнях як проблема виключно законодавства, має й іншу складову, не менш важливу. Це проблема політичної волі та бажання здійснити реальні та фундаментальні зміни. Адже часто можна чути, й навіть більше – читати у наукових публікаціях, що саме радянський союз й подальші

негативні й трагічні події не дають змоги розвивати підприємництва й до тепер. Проте, в цьому разі потрібно поглянути на країни Балтії, які так само були частиною радянського союзу, але змогли вийти на значно якісніший рівень розвитку у питаннях підприємництва. Тому невирішені важливі моменти на нюанси загальної проблеми існують, і саме їх наукове обґрунтування, визначення причин та можливих напрямів подолання, зможуть позитивно вплинути на реальний стан речей у майбутньому.

Мета статті. Усестороннє й якісне дослідження окремо взятих, але важливих питань існування й розвитку підприємництва в часи незалежності України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підприємництва в Україні має низку вагомих проблем та точок гальмування у питаннях розвитку, але цілком очевидно, що ці проблеми є похідними від багатьох чинників та факторів. Близько тридцяти років незалежності – це за світовими мірками – реально не так багато часу, щоб робити певні висновки, більше того, якщо брати до уваги – у складі чого ми перебували до моменту здобуття незалежності. Окремо необхідно брати до уваги й трагічні сторінки вже сучасної історії України й сьогодення. Проте, для побудови й визначення фундаментальних цілей держави у питаннях розвитку підприємництва – цього терміну було цілком достатньо, й навіть не дивлячись на ті фактори, які були названі вище. Але цього зроблено не було.

Є цілковите переконання, що сфері підприємництва не вистачає певних реальних цілей, на рівні держави. На сьогоднішній день задекларовано багато речей та кроків, але все зупиняється на рівні проектів або просто прийнятті законодавчих актів, без реального просування на практиці. Звісно, ми як суверенна й цілком здатна країна, маємо свої бачення того, як потрібно розвиватися, з огляду на специфічні умови існування, але разом з тим, не потрібно обходити осторонь того досвіду, який уже наявний у країн, які так само мають свій шлях до становлення, й які вже здійснили реальні кроки, які привели до дійсно якісних змін у сфері підприємництва, а й відповідно й у сфері економіки та добробуту держави загалом.

Як приклад, можна взяти до уваги Естонію, яка за досить таки короткий період, перетворилася на країну можливостей, на країну, де прагнуть «зупинитися» ті, хто має бажання створити бізнес. І подібне бажання пояснюється дуже просто – чіткі, справедливі й рівні правила створення, існування та розвитку підприємства. Але найбільш важливою характеристикою цих правил є – простота й сучасність. Ерккі Баховські звертає увагу на ті реальні, практичні кроки, які були здійснені у Естонії – масова приватизація, що стало причиною збільшення сектору приватної власності й підприємництва відповідно; продаж державних підприємств – іноземним інвесторам, які вклали реальні кошти в економіку країни; усестороннє сприяння іноземним інвестиціям, які не тільки вкладали власні кошти, але у прямому сенсі навчали місцевий бізнес, практично допомагали розвиватися йому, створюючи реальну конкуренцію тощо [1, с. 36].

І.В. Причепу у своїх наукових працях наголошує на тому, що на сьогоднішній день інтенсивно розвивається економіка інноваційного типу, яку намагаються реалізувати всі цивілізовані країни. Такий тип економіки передбачає швидке реагування на світові тенденції, виклики тощо. І саме це може сприяти тому, що будь-які відставання у сфері економіки та розвитку тієї чи іншої країни, дійсно мають шанс якісно скоротитися або й навіть зрівнятися з лідерами – саме завдяки оперативності та бажанні змінювати правила існування, в тому числі й для підприємництва. Науковець переконаний, що держава повинна брати до уваги всі ті сучасні тенденції, які наявні сьогодні у секторі підприємництва надсвітової арені. А такими тенденціями є відкритість та справедливість, простота створення та існування підприємства. Це в свою чергу – породжує корисну та здорову конкуренцію, яка в свою чергу сприяє розвитку та зростанню вітчизняної економіки [6, с. 73].

Окремо, І.В. Причепу звертає увагу на те, в якому напрямку потрібно рухатися, які сфери підприємництва реформувати, щоб результати були дійсно відчутними й сприяли розвитку держави загалом. Так, автор наводить цікаву статистичну інформацію, згідно якої – частка малих та середніх підприємств у країнах Європейського Союзу – сягає близько 99%. І, відповідно, саме ці представники підприємства й «роблять погоду» у сфері економіки. Адже вони дають десяткам мільйонів людей робочі місця, а головне – являються основоположними суб'єктами наповнення бюджету. В Україні – питання малога та середнього бізнесу – декларується, але знову ж таки – без яскраво виражених реальних кроків, які б сприяли якісному збільшенню кількості суб'єктів підприємства. Науковець не тільки наводить проблему, але й наголошує на тих моментах, які є основою виникнення цих проблем [6, с. 78].

Так, у цивілізованих країнах, тих же країнах-членах Європейського Союзу, більшість малих та середніх підприємств – займаються виробництвом. Тобто вони – в першу чергу – намагаються створювати. Відповідно – створену продукцію направляють на експорт. В Україні – ситуація кардинально відмінна. Переважна більшість бізнесу – особливо малога та середнього – це продаж та перепродаж товарів, без якісного розвитку.

О.М. Кошуба переконаний, що законодавство не повинно бути тим явищем, яке уособлює у собі певну перепону на шляху створення та розвитку підприємства. Воно повинно бути максимально осучасненим, простим, але при цьому – ефективним й справедливим. І ця ефективність та справедливість повинні забезпечуватися політичною волею та бажанням влади дійти відкрито [5, с. 104].

О.В. Квасниці звертає увагу, що в Україні за всі роки незалежності практично жодним чином якісно не підтримувалося місцеве мале підприємство – місцеве виробництво товарів та послуг. На його думку – держава має створити такі умови, щоб кількість місцевих виробництв – зростало й тим самим утворювалися реальні прецеденти успішного розвитку підприємства [2, с. 164].

Важливу тему підіймає у своєму дослідженні А.І. Ковальов, адже вбачає у складності й неоднозначності законодавства лише першочергову проблему, яка переростає у більш складні проблемні явища. Більше того, держава після прийняття певного законодавчого акту, який направлений на поліпшення умов, приміром, створення підприємства, скидає із себе інші, похідні від цього обов'язки [4, с. 112]. А це й роз'яснення, й допомога у реалізації правових норм тощо. Це дійсно важливий момент, адже не маючи сформованого й набутого за роки досвіду підприємницької діяльності, досить таки складно відразу швидко, а головне вмільо зорієнтуватися у законодавчих приписах та нормах, якими б простими вони не були.

Наукові праці Л.В. Проданова, З.І. Кобеля, І.М. Антохова направлені на висвітлення загальних проблем, які сформувалися за часи незалежності України у сфері підприємства. Науковці пропонують брати до уваги стан ділового клімату у кожному окремому регіоні країни, й особливу увагу приділяти регіональним програмам підтримки та розвитку підприємства [3, с. 53–54; 7, с. 568].

Є переконання, що вище наведена ситуація виникла не лише по тій причині, що в Україні до сих пір не сформовано певного класу підприємства, як це було здійснено, приміром, ще багато десятиліть тому у Сполучених Штатах Америки, де було створено в першу чергу бренди та напрямки власного розвитку та виробництва. Й ці суб'єкти підприємства й зараз існують, й являються прикладами для інших. В Україні ж – після розпаду радянського союзу – від самого початку підприємства почало формуватися не так, як слід. Це різноманітні незаконні схеми, концентрація виключно на заробітку без бажання й тяги до створення тощо. Як наслідок, на сьогоднішній день – у підприємстві вбачають лише легкий спосіб заробити, і не звертають увагу на те, що можна першу чергу, створити бренд і товари, які будуть цінитися в усьому світі й не один десяток років.

Висновки і пропозиції. Підсумовуючи, можна сказати, що стан підприємства в Україні незалежності беззаперечно покращується і за рахунок нових та прогресивних законодавчих ініціатив, і за рахунок власного бажання людей створювати й розвивати свою справу, але разом з тим, для того, щоб вже через десять років можна було сказати не тільки про декларативні успіхи, а й про реальні у сфері створення й розвитку підприємства в Україні, потрібно робити реальні кроки, підкріплені політичною волею та бажанням змін. Зокрема, необхідно:

1. Сприяти спрощенню та осучасненню законодавчої бази щодо основних питань існування підприємства.

2. На державному рівні запроваджувати різноманітні програми реальної підтримки малога та середнього бізнесу.

3. Створити фундамент, який дозволить нарешті сформувати в майбутньому суб'єктів підприємства, які в першу чергу будуть направлені на створення власної продукції, тим самим збільшуючи об'єму експорту та розвиваючи державну економіку.

Список літератури:

1. Баховські Ерккі. Естонія: швидке прощання з колективною власністю. *Український тиждень*. 2012. № 24(241). URL: <http://tyzhden.ua/Columns/50/52945> (дата звернення: 22.02.2019).
2. Квасниця О.В. Моніторинг та оцінка результативності регіональних програм розвитку малого підприємництва в Україні. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія». 2013. № 24. С. 163–168.
3. Кобеля З.І. Антохова І.М. Стимулювання розвитку підприємництва в регіоні. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2016. № 6. С. 48–60.
4. Ковальов А.І. Економічний розвиток регіону на основі активізації підприємницької діяльності : монографія. Одеса : Атлант. 2014. 178 с.
5. Кошуба О.М. Підприємництво в Україні: проблеми і перспективи розвитку. *Економіка та держава*. 2015. № 6. С. 103–106.
6. Причепя І.В. Перспективи розвитку підприємництва в Україні за умов глобалізації та євроінтеграції. Вінницький національний технічний університет. 2017. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17096/2270.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
7. Проданова Л.В. Потенціал розвитку підприємництва та бізнесу в регіонах України. *Економіка і суспільство*. № 7. 2016. С. 567–572.

References:

1. Bahovski Erkki (2012). Estoniya: shvidke proshannya z kolektivnoyu vlasnistyu. *Ukrayinskiy tizhden*, no. 24(241). URL: <http://tyzhden.ua/Columns/50/52945>
2. Kvasnitsya, O.V. (2013). Monitoring ta otsinka rezultativnosti regionalnih program rozvitku malogo pidpriemnitstva v Ukrayini. *Naukovi zapiski Natsionalnogo universitetu «Ostrozka akademiya»*. Ostrog: Vidavnistvo Natsionalnogo universitetu «Ostrozka akademiya», no. 24, pp. 163–168.
3. Kobelya, Z.I., & Antohova, I.M. (2016). Stimulyuvannya rozvitku pidpriemnitstva v regioni. *Ekonomika. Finansy. Menedzhment: aktualni pitannya nauki i praktiki*, no. 6, pp. 48–60.
4. Kovalov, A.I. (2014). *Ekonomichniy rozvitok regionu na osnovi aktivizatsiyi pidpriemnitskoyi diyanosti: monografiya*. Odesa: Atlant, p. 178.
5. Koshuba, O.M. (2015). Pidpriemnitstvo v Ukrayini: problemi i perspektivi rozvitku. *Ekonomika ta derzhava*, no. 6, pp. 103–106.
6. Prichepa, I.V. (2017). *Perspektivi rozvitku pidpriemnitstva v Ukrayini za umov globalizatsiyi ta evrointegratsiyi*. Vynitskiy natsyonalniy tehnychniy unyversitet. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/17096/2270.pdf?sequence=3&isAllowed=y>
7. Prodanova, L.V. (2016). Potentsial rozvitku pidpriemnitstva ta biznesu v regionah Ukrayini. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 7, pp. 567–572.